

Overdie ligt in eerste droogmakerij van Nederland Achtermeer is toch echt de oudste

DOOR RUUD SCHMITZ

ALKMAAR - De Achtermeer in de Alkmaarse wijk Overdie is onomstotelijk de allereerste droogmakerij van Nederland. Dat blijkt uit nieuwe informatie die boven water is gekomen in het Nationaal Archief in Den Haag.

Keizer Karel V verleende in 1533 een octrooi of concessie om het Achtermeer leeg te malen. Dat was bekend. Er waren echter twijfels of dat plan werkelijk is uitgevoerd. Maar nu zijn de laatste raadsels rond de Achtermeer opgelost. In 1539 was het meer droog en graasde er vee.

Onlangs nog schreef Harry de Raad van het Regionaal Archief een verhaal in de rubriek 'Ik was erbij' over droogmakerijen waaruit bleek dat er nog wat onzekerheden waren over welk meer zich de eerste droogmakerij van Nederland mocht noemen. De 'strijd' ging om het Kerk- en Dergmeer bij Oudkarspel en de Achtermeer, het gedeelte van Alkmaar waar grofweg nu Overdie ligt. Een echte strijd is het onder betrokkenen nooit geworden. Maar het is natuurlijk wél leuk om te weten...

En die wetenschap is er nu. En daar zijn Harry de Raad van het Archief en Diederik Aten van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier best wel trots op. „De nieuwe gegevens over de Achtermeer hebben we te danken aan mevrouw E.M. van Schoor uit Hoogland”, vertelt Harry. „Zij deed al weer tien jaar geleden onderzoek naar de droogmakerijtjes rond Alkmaar in het Nationaal Archief te Den Haag. Er was al bekend dat het Alkmaarse stadsbestuur in 1527 een vergunning voor de drooglegging van het Achtermeer verleende aan Willem en Jan Jansz. van de Nijenburg. Zes jaar later, in 1533, kregen beide broers ook permissie van keizer Karel V. In een niet meer te verifiëren be-

Portret van (waarschijnlijk) Willem Jansz van de Nijenburg, 1551.

COLLECTIE STEDELIJK MUSEUM ALKMAAR

richt uit 1536 is inderdaad sprake van het 'nyeuen lande, gemaict uuyte Achtermeer'. Maar op een kaart uit 1537 is de Achtermeer nog als water ingetekend. Zo bleven er twijfels bestaan. Was misschien dan toch de Dergmeer bij Oudkarspel de oudste droogmakerij? Die zou in 1542 zijn leeggemaakt.

Gelukkig bood de financiële administratie van de rentmeester van Karel V duidelijkheid. Diederik Aten: „Het octrooi van de Achtermeer van 1533 bepaalde dat er een erfpacht betaald moest worden zodra het nieuwe land gras, hooi of graan opleverde. Karels rentmeester in Alkmaar, Adriaen Stalpaert van der Wiele, hield hier scherp toezicht op. Uit zijn rekeningen blijkt dat het in 1539 zover was. Toen waren Willem en Jan

Jansz. er eindelijk in geslaagd het Achtermeer 'artificialicken' te herschappen in weiland. Dat had volgens Stalpaert 'grootte coste, moeiljselle, industrie ende pericule' gekost. Maar betaald moest er worden. In 1546 voldden Willem en Jan in één keer de verschuldigde erfpacht over alle jaren vanaf 1539. Het ging bij elkaar om 42 gulden. Dankzij die perfecte administratie van Adriaen Stalpaert is het nu beslist. De Achtermeer was in 1539 droog en is daarmee definitief de oudst bekende droogmakerij.

De tweede plaats gaat hoogstwaarschijnlijk naar de Kerkmeer bij Oudkarspel. Voor dit project werd in 1546 een octrooi verleend en de Kerkmeer was een jaar later droog. In 1548 volgden de Oude of Wijdgreb en het Kromwater, ook in de

buurt van Oudkarspel. En hoe zit het met de oude aanspraken van de Dergmeer? „Inmiddels is duidelijk dat het voor deze droogmakerij genoemde jaartal 1542 niet klopt”, aldus Harry de Raad. „Dat is gebaseerd op een verkeerde interpretatie van een vele jaren later opgemaakte akte. Bovendien vond mevrouw Van Schoor een proces-verbaal van de onteigening van de strook land rond het Dergmeer benodigd voor de aanleg van de ringvaart en ringdijk. Dat dateert uit februari 1566. Er werd dus toen pas gewerkt aan de droogmaking van de Dergmeer en niet in 1542.”

Alkmaar met de Achtermeer op een kaart van Louis Pietersz. uit 1573.
FOTO REGIONAAL ARCHIEF

De Nieuwe Watergraaf

De Oude Watergraaf

De Nieuwe Watergraaf

De Nieuwe Watergraaf